

IS HET ALOUDE OPHIR OP AFRIKA'S OOSTKUST TERUGGEVONDEN?

DOOR

Dr. A. T. REITSMA.

De beroemde reiziger in Afrika's binnenlanden, CARL MAUCH, heeft den 5^{den} September 1871 te Zimbaoe, in het bergland tussehen Limpopo en Zambesi, ongeveer 40 Duitsche mijlen van Sofala, de groot-sche, raadselachtige ruïnen weder gevonden, waarvan de oude Portugeesche berichten gewagen, en die men reeds vroeger met het goudland Ophir, dat inzonderheid door de tochten van den koning Salomo bekend is, in verbindtenis heeft gebracht. Wij meenen onzen lezers geen ondiensnt te doen, wanneer wij hun mededeelen, wat tot hiertoe aangaande deze zaak bekend is geworden.

CARL MAUCH heeft van deze ruïnen in eenen brief aan den zendeling GRÜTZNER het navolgende verslag gegeven.

“Zimbaoe of Zimbabye ligt op 20° 14' Z.B. en 31° 48' O.L. Van de hier gevestigde bewoners vernam ik, dat zij zelve eerst sedert 40 jaren hier wonen, dat vóór dien tijd deze streek geheel onbewoond was gelaten, en dat nog vroeger de Malotse of Barotse in het land en bij de ruïnen woonden, maar naar het noorden hadden moeten vluchten. Deze hadden de ruïnen voor heilig gehouden, en nog heden moeten er nu en dan menschen komen, om daarin te aanbidden. Het voorwerp van deze vereering echter uit te vinden was bij de vrees

der thans daar wonende lieden, onmogelijk. Door allen wordt evenwel voor vast aangenomen, dat eenmaal blanke menschen die streek bevolkt hebben; want nog gedurig worden sporen van woningen en ijzeren gereedschappen gevonden, die niet door zwarten kunnen zijn vervaardigd geworden. Waar deze blanke bevolking is gebleven, of zij verjaagd of gedood of aan ziekte gestorven is, kan niemand zeggen. Zoo ver gaat de kennis der Makalakas, de tegenwoordige bewoners. Wat de ruïnen zelve betreft, was het mij niet mogelijk bij het vluchtige bezoek van de zeer uitgestrekte afdeelingen, door het wegruimen van gruis en steenbrokken, vooral bij de ingangen, opschriften aan te treffen; ik vond ook geene gereedschappen, die betreffende den ouderdom eenige aanduiding gaven; en veel van de ijzeren werktuigen, ja alles wat voorhanden was, is door de tegenwoordige bewoners versmolten. De Barotse moeten niets aangeroerd hebben. Waren deze ruïnen door de Portugeezen nieuw gebouwd, dan zouden zij zekerlijk aan het oord een Portugeeschen naam hebben gegeven, zooals overal hun gebruik was. Zij moeten dus deze gebouwen reeds gevonden en kunnen die wellicht iets veranderd hebben.

“De ruïnen laten zich in twee afdeelingen onderscheiden, de eene op een ongeveer 400 voet hooge granietrots, de andere op een eenigszins verheven terras. Beiden zijn gescheiden door een vlak klein dal, en de afstand bedraagt ongeveer 300 yards. De rots bestaat uit een lang massief stuk graniet van afgeronde gedaante, waarop een tweede blok, en op dit weder kleinere, doch nog altijd vele tonnen zware brokken liggen met spleten, kloven en holten. Aan de westzijde van dezen berg nu, en wel zoo, dat zij de geheele helling van den top tot den voet innemen, bevinden zich de bouwvallen. Daar alles met gruis overdekt en grootendeels ingevallen is, zoo kan men voor als nog niet bepalen, tot welk doel deze gebouwen dienden. Het waarschijnlijkste is, dat het geheel een voor dien tijd onneembare vesting is geweest. De vele thans dicht gemuurde gangen en de ronde of zigzaggvormige richtingen der muurwerken wijzen daarop. Alle muren zonder uitzondering zijn uit gehouwen granietsteenen zonder metselspecie opgetrokken, die minder of meer van de grootte onzer baksteenen afwijken. Ook zijn de muren van verschillende dikte, aan hunnen voet, waar die voor 't gezicht open ligt, 10 voet, aan den ingevallen top 7 tot 8 voet. Den merkwaardigsten muur vindt men op den rand van eene steile rotshelling, en hij is, zonderling genoeg, nog volko-

men goed bewaard gebleven, tot eene hoogte van nagenoeg 30 voet.

“Op vele plaatsen steken nog steenen balken van 8 tot 10 voet lengte uit het muurwerk omhoog, waarin zij eenige voeten diep vast zitten; want zij kunnen ter nauwernood bewogen worden. Zij hebben hoogstens 8 duim breedte bij 3 duim dikte en bestaan uit zeer vast, als metaal klinkend, gesteente van groenachtig zwarte kleur. Ik vond een steenbalk, ellipsvormig in doorsnede, van 8 voet lengte, waarin versieringen waren ingesneden. Onder een groot rotsblok vond ik een gebroken schotel, in gedaante aan de houten bakjes der Kaffers gelijk, uit talkachtig gneis, zeer week, van 18 duim diameter en 3 duim hoogte, bij een dikte van den steen van $1\frac{1}{2}$ duim bij den rand en $\frac{1}{2}$ duim aan den bodem. Verder kon ik niets vinden, en het dichte bosch, met netelachtige struiken vermengd, liet geene verdere onderzoekingen toe.

“Het best bewaard gebleven is de buitenmuur van een zich in de vlakte bevindend rondeel van ongeveer 150 yards diameter. Het ligt ongeveer 600 yards van den berg verwijderd en was waarschijnlijk door groote voorwerpen met den berg vereenigd, zooals de in puin gevallen muren schijnen aan te duiden. Dit ovaal gebouw heeft slechts een enkelen, omstreeks 3 voet breed en 5 voet hoogen ingang gehad aan de noordzijde, dat is naar den berg toe gekeerd, welke echter is toegemuurd en later weder ten deele ingevallen. De oorzaak daarvan mag de houten, vermolmd dwarsbalk geweest zijn, die een te groot gewicht had te dragen. Behalve deze plaats zijn er nog twee openingen ontstaan door invallen van het muurwerk. In het binnenste is alles, met uitzondering van een zeer goed bewaarden toren van nagenoeg 30 voet hoogte, vervallen. Zoo veel kan men echter opmaken, dat de nauwe gangen als een doolhof waren aangelegd. Deze toren is uit gelijkelijk gehouwen granietsteen tot 10 voet hoogte cilindervormig en dan verder tot aan de spits kegelvormig gebouwd. De doorsnede aan den voet is 15, aan den top 8 voet; nergens vertoont zich een spoor van een ingang. Hij staat tusschen den buitensten en eenen daaraan nagenoeg evenwijdigen muur, welke laatste een smallen toegang heeft gehad. Deze toegang heeft tot op manshoogte vier dubbele lagen van een geheel zwart gesteente, afwisselende met dubbele lagen van granietsteen. De buitenste muur vertoont eene proeve om de steenen in een sierlijken vorm te leggen. Dit versiersel van steenlegging bevindt zich 20 voet van den grond en is over één

derde van den zuidelijken muur aan beide zijden van den toren slechts aan de buitenzijde aangebracht. Voor het overige is alles puin en steenbrokken en dicht kreupelhout. Eenige boomen van 3 voet middellijn verheffen hun loofdak bijna tot het dubbele van de hoogte der bewaard gebleven muren, en vele wat spoedig wassende boomen hebben zulke granietsteen en geheel in zich begroeid, wat wel eene gevolgtrekking betreffende hun ouderdom toelaat: namelijk, dat de Portugeezen, die niet voor de 16^e eeuw hier eene gevestigde handelplaats gehad hebben, deze gebouwen hier reeds moeten hebben gevonden. Verdere onderzoekingen zullen hierover nauwkeuriger licht moeten verbreiden".¹

Reeds de Dominikaner monnik DOS SANTOS, die in het laatst der zestiende eeuw de nederzettingen der Portugeezen in deze streken bezocht, spreekt van een hoogen en grooten berg Fura of Afura genoemd, waarop ruïnen van gebouwen gevonden werden, die niet door de oorspronkelijke bewoners des lands gebouwd konden zijn. Hij vermeldt eene oude overlevering, dat die ruïnen overblijfsels waren van de voorraadshuizen der koningin van Saba, dat deze vorstin uit dat gebergte al haar goud verkreeg, dat dit goud daar langs de rivier Zambesi naar de Ethiopische zee werd afgevoerd, vanwaar het door de Rode zee aan de kust van Ethiopië kwam, waar zij als koningin heerschte; dat anderen echter beweerden, dat SALOMO deze magazijnen had laten bouwen en dat hij van daar het goud van Ophir kreeg, met welke zijne schepen beladen waren. Men vond deze overlevering des te aannemelijker, omdat tusschen de namen Afura en Ophir geen aanmerkelijk onderscheid bestaat. Er werd naar zijne verzekering in de omstreken van dien berg veel en zeer fijn goud gevonden, hetwelk de Portugeezen en vóór hen reeds de Mooren van Mozambique en Quiloa daar winnen en langs die rivier naar Indië afvoeren. Even goed kon het in vroegeren tijd door de Rode zee naar Ezion-Geber en van daar naar Jeruzalem gebracht zijn.

In denzelfden zin spreekt ook DE BARROS, insgelijks een Portugees, van eene groote vierzijdige vesting bij de oude goudmijnen, van binnen en van buiten uit zeer harden steen zonder kalkverbinding gebouwd. Hij spreekt ook van een opschrift boven de poort, hetwelk noch de Moorsche kooplieden, die daar woonden, noch andere schrift-

¹ Dit bericht van CARL MAUCH wordt medegedeeld in Dr. A. PETERMANN'S Mittheilungen 1872 bl. 121 en v.

kundigen konden lezen, ja waarvan men zelfs niet eens wist, met welke letters en in welke taal het was geschreven. Wanneer en door wie deze gebouwen zijn opgericht, daarvan hebben de bewoners van die streek, die zelfs geen schrift bezitten, niet de minste kennis. Zij zien er een werk des duivels in, omdat menschen niet in staat zijn zoo iets tot stand te brengen. Buiten deze gebouwen bevindt zich in deze streken in het geheel geen muurwerk van vroeger of later tijd, daar alle woningen van de barbaarsche volkstammen van hout zijn gemaakt. De Arabische kustbewoners houden zich dan ook overtuigd, dat deze gebouwen tot de hoogste oudheid opklimmen en tot bescherming van de goudmijnen in die oorden zijn aangelegd.

Uit deze berichten en de beschrijving der bouwvallen, zooals zij door den reiziger CARL MAUCH wordt gegeven, schijnt althans zoo veel te blijken, dat zij de overblijfsels zijn van eene vesting of factorij, die in een zeer ouden tijd door vreemden is aangelegd, om de goudwinning op de velden, die zich in de onmiddellijke nabijheid bevinden, te beschermen. Het is toch nooit een Zuid-Afrikaanschen volksstam in den zin gekomen massieve muren en torens te bouwen. Zelfs de keizers van Monomotapa, die de voorwerpen van weelde tot versiering van hunne vertrekken uit Perzië en Indië lieten komen en die door hun vorstelijke pracht de bewondering der Portugeezen trokken, woonden volgens landsgebruik in hutten van hout en stroo en leem.

Even zeker is het, dat deze ruïnen reeds bij de komst der Portugeezen in dat land bestonden, ja zelfs schijnt het tamelijk zeker, dat zij nooit tot die ruïnen zijn doorgedrongen, maar hunne kennis daarvan alleen van hooren zeggen of van berichten van enkele reizigers hadden. Of men die gebouwen nu aan de oudere Arabieren mag toeschrijven, is hoogst onwaarschijnlijk; in dit geval toch zou zeker wel eenige overlevering dienaangaande bij hen bewaard zijn gebleven.

Deze ruïnen behoorren dus ongetwijfeld tot eene hooge oudheid, en daar het tot hiertoe niet mogelijk is haar met eenig inlandsch volk in verbinding te brengen, zoo moest men er wel toe komen ze van de scheepstochten van SALOMO af te leiden, daar de geschiedenis volstrekt geen berichten over eene andere goudwinning aan de Afrikaansche oevers van den Indischen oceaan heeft bewaard.

In welke verhouding nu deze bouwvallen tot het in den Bijbel vermelde Ophir staan, is zeer moeilijk uit te maken. In de volkenlijst, die Gen. 10 voorkomt, wordt Ophir genoemd in verband met andere

Arabische, door Joktanieden bewoonde gewesten. In vele andere plaatsen van het Oude Testament, zooals in het Boek Job 28, 16, in Psalm 45:10 en bij Jesaja 13:12 en elders, wordt Ophir meer in 't algemeen als een *goudland* vermeld, hetwelk in het oosten den roem had zeer fijn goud voort te brengen. Het eenige bericht, hetwelk eenig nader licht over dit goudland kan verbreiden, vindt men 1 Kon. hfd. 9 vs. 28 en hfd. 10 vs. 11 en 22, alsmede hfd. 22 vs. 49. Daar wordt verhaald, dat de koning SALOMO "te Ezion Geber, dat bij Eloth ligt, aan den oever der Schelfzee, in het land van Edom" schepen liet bouwen, (dit Ezion Geber is eene zeeplaats aan den Elonitischen zeeboezem aan het noordoosteinde van de Roode zee), dat SALOMO deze schepen voor een gedeelte althans bemande met Phenicisch zeevolk, hetwelk HIRAM, de koning van Tyrus, hem verschafte. "HIRAM zond met die schepen zijne knechten, schiplieden, kenners van de zee met de knechten van SALOMO." Dan wordt vervolgens verhaald, dat deze schepen "tot Ophir kwamen en van daar 420 talenten goud haalden en het tot den koning SALOMO brachten." Hfd. 10:22 lezen wij: "De koning had in zee schepen van Tarsis met de schepen Hiram's;" deze schepen van Tarsis kwamen in, eenmaal in de drie jaren, brengende goud en zilver, elpenbeen en apen en pauwen." Als wij nu hfd. 22 v. 48 van den koning JOSAPHAT lezen: "hij maakte schepen van Tarsis, om naar Ophir te gaan om goud; maar zij gingen niet; want de schepen werden gebroken te Ezion Geber," dan kunnen wij wel niet anders, of wij moeten door schepen van Tarsis verstaan niet schepen naar Tarsis bestemd, maar schepen naar het model van de schepen, die naar Tarsis voeren, gebouwd; met andere woorden: Tarsisvaarders. Tarsis toch kan wel niets anders zijn dan het in Spanje gelegen Tartessus. Schepen, voor die vaart bestemd, konden dus niet te Ezion Geber worden uitgerust. Onder de produkten van Ophir ingevoerd worden hfd. 10:11 ook nog almuggim-hout en kostelijk gesteente genoemd.

Maar waar is nu het Ophir te zoeken, waarheen de vloot van SALOMO stevende om Ophir's goud en schatten aan de voeten van zijn troon neder te leggen? Het is bij de weinig bepaalde aanwijzingen, die de geschiedenis ons geeft niet te verwonderen, dat daarover groot verschil onder de schriftverklaarders bestaat. Wel was de richting van eene vloot, te Ezion Geber uitgerust, bepaald naar het zuiden; maar of die vloot, na de Roode zee uitgevaren te zijn, oostwaarts aanhield

en de kusten van Arabië, Perzië of Indië bezocht, dan of zij westwaarts langs Afrika's kust den tocht tot aan Sofala voortzette, is uit het verhaal zelf niet op te maken. Het eenige wat hier eenige opheldering zou kunnen geven, zijn de produkten, die zij van dezen tocht naar Jeruzalem brachten.

Nu valt het zeker niet te ontkennen, dat de pauwen, die onder de ingevoerde handelsartikelen voorkomen, naar Indië en niet naar Afrika heenwijzen. De pauw toch behoort in zuidelijk Azië te huis en leeft nog in Oostindië, vooral aan den Ganges, in het wild. Volgens de getuigenissen van ATHENAEUS ¹ en AELIANUS ², zou ALEXANDER de Groote hem het eerst in Europa hebben ingevoerd. Daar dit schoone dier zeker niet van Afrikaanschen oorsprong is, kan het zeker in SALOMO's tijd nog geen Afrikaansch handelsartikel geweest zijn. Bovendien verraden de namen, waarmede niet alleen de pauwen, maar ook de apen en het elpenbeen in de Hebreeuwsche taal worden bestempeld, eenen Indischen oorsprong en worden afgeleid van stamwoorden uit het oude Sanskriet. Ook komt hiermede zeer wel overeen, dat ééne scheepsreis van Ezion-Geber door de Roode zee naar Indië bij de toenmaals nog zeer gebrekkige kennis van de zeevaart licht eene tijdruimte van drie jaren kon innemen. Het is daarom geenszins te verwonderen, dat het meerendeel der schriftverklaarders er toe overhielden, het Ophir van SALOMO aan de kusten van de Indische zee te zoeken. Men heeft zelfs gemeend in den naam van een volksstam aan de Indusmonden, Abhira, den naam van Ophir terug te vinden en zoo bepaald de plaats te kunnen aanwijzen, waarheen SALOMO's vloot zou gevaren zijn.

Doch welke waarde men ook aan deze gronden mag hechten, zijn zij toch niet van dit gewicht te achten, dat men de zaak als volkomen bewezen kan beschouwen. Want al behooren de pauwen niet aan de oostkust van Afrika te huis, zoo zou het toch op eenen zoo verren en langdurigen tocht kunnen gebeuren, dat zij op de eene of andere wijze ook met die diersoort, 'twelk door zijn prachtigen vederendosch de aandacht trekken moest, bekend werden, en daarvan eenige exemplaren mede voerden; verondersteld altijd, dat het woord *Tukkim*, hetwelk alleen in dit verhaal voorkomt, door de oude bijbeloverzetters terecht van pauwen verstaan is. De afleiding van de namen der ingevoerde handelsartikelen uit het Sanskriet is zeer onzeker: dit alleen is klaarblijkelijk, dat deze woorden niet in de Hebreeuwsche

¹ ATHENAEI, *Deipnos*. 13, 30; ² AELIANI, *arim* 5, 21.

taal te huis behooren, maar van vreemden oorsprong zijn. En wat den volksstam Abhira betreft, waarin men den naam van Ophir heeft gevonden, hij is met Ophir niet meer klankverwant dan de berg Afura met zijne raadselachtige ruïnen. Het is dus zoo vreemd niet, dat er, in weerwil van de gronden, die voor Indië pleiten, ook geleerden geweest zijn, die in Afrika SALOMO's Ophir meenden weer te vinden. Dit is onder anderen ook gedaan door den geleerden H. MUNTINGHE, hoogleeraar te Groningen. Hij hield de namen Ophir en Afrika zelfs voor geheel dezelfde. Door bij Ophir of Aphir den griekschen uitgang te voegen, heeft men Afrika. Hij verstaat dus door Ophir eenvoudig Afrika: "zonder dat ik echter denken wil", voegt hij er bij, "aan het geheele werelddeel, hetwelk thans zoo genoemd wordt, maar liever aan eene of andere streek van dit werelddeel, welke naderhand ook tot andere streken van dat zelfde werelddeel is uitgebreid; ja veellicht beduidde men meer algemeen alle landen, welke aan de westzijde van de Roode zee bezuiden en bewesten Egypte gelegen waren, met dien algemeenen naam van Ophir." ¹

Zonder aan den door dezen geleerde aangevoerden grond bijzonder gewicht te hechten, zal men toch moeten erkennen, dat bij alle gronden van waarschijnlijkheid, die voor Indië getuigen, het toch zeer wel mogelijk is, dat het goudland Ophir nog eens aan Afrika's oostkust wordt weder gevonden. De alleropmerkelijkste bouwvallen van Zimbaboe hebben althans een feit aan 't licht gebracht, het bestaan van een kolossaal bouwgewrocht, waarvoor men in de geschiedenis van Afrika geen plaats kan aanwijzen. Of het met SALOMO's Ophirvaarten in verband staat — wie zal voor als nog daarover eenige beslissende uitspraak durven wagen? Misschien zal het aan CARL MAUCH of aan latere reizigers in die oorden gelukken een meer nauwkeurig onderzoek aangaande deze bouwvallen in het werk te stellen, en dan uit den bouwtrant, uit opschriften of uit andere kenteekenen een meer gegrond besluit te kunnen afleiden ten opzichte van den tijd en de wijze van het ontstaan van dit bouwwerk. Eerst wanneer dit is geschied — en de ijver en volharding, waarmede de ontdekking van het tot hiertoe onbekende in onzen tijd wordt gedreven, waarborgen ons, dat dit zeker vroeg of laat geschieden zal — dan zal men een meer bepaald antwoord kunnen geven op de vraag: Is het aloude Ophir op Afrika's Oostkust terug gevonden?

¹ H. MUNTINGHE, *Geschiedenis der menschheid naar den Bijbel*. dl. 6, aanm. bl. 94.